

ANETA SCHERER

POLITYKA KULTURALNA LUBLINA  
W ŚWIETLE STARAŃ O TYTUŁ  
EUROPEJSKIEJ STOLICY KULTURY 2016

WSTĘP

Trwający od ponad stu lat kryzys kultury zmienił jej postrzeganie przez współczesnego człowieka. W dobie multikulturalizmu i globalizmu, kiedy mamy do czynienia z wielością kultur oraz panuje pogląd, że wszystkie one są sobie równe, następuje jej stopniowa acz ciągła degradacja. Kultura nadal przenika wszystkie sfery funkcjonowania życia społecznego. Oba te terminy przeplatają się, a ich wspólne rozumienie staje się solidną podstawą do projektowania rozwoju kultury w przyszłości. Dla rozwoju miast i regionów priorytetowe wydają się być gospodarka rynkowa, polityka, ekonomia i finanse. Kultura, w tym jej działy: nauka, moralność, sztuka i religia, schodzą na dalszy plan. Niejednokrotnie są pomijane, a często w ogóle nie stanowią przedmiotu debat czy posiedzeń sejmowych.

Władze Lublina postawiły sobie za cel uczynienie z miasta stolicy kultury na miarę europejskich standardów. Odpychając argumenty na temat zubożenia wschodnich regionów oraz potęgi zachodu, politycy oraz mieszkańcy wzięli udział w szeregu inicjatyw, mających na celu podkreślenie roli i znaczenia kultury w mieście.

Artykuł niniejszy podejmuje próbę oceny stanu kultury miasta Lublina po przegranej w konkursie o tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016 (dalej ESK). Celem jest przedstawienie miasta jako miejsca magicznego i inspirującego, które mimo niezbyt korzystnego położenia dąży ku nowoczesnej

Europie, prezentując ducha walki, zaangażowanie władz oraz obywateli. W publikacji zastosowano metodę analityczno-opisową.

## DEFINICJE KULTURY

Studia nad kulturą stanowią rozległe pole ludzkich dociekań i przez to stały się przedmiotem wielu dyscyplin naukowych. Jak pisze Florian Znaniecki: „Fakty badane przez nauki społeczne i humanistykę, a ignorowane przez nauki przyrodnicze – astronomię, fizykę, chemię, biologię, geologię – współcześnie określane są ogólnym terminem «kultura». Pojęcie oznaczone przez ten termin obejmuje religię, język, literaturę, sztukę, zwyczaje, obyczaje, prawa, organizację społeczną, technikę wytwarzania, wymianę gospodarczą, a także filozofię i naukę”<sup>1</sup>. W celu całościowego określenia kultury Stefan Czarnowski<sup>2</sup> podaje jej definicję, pisząc, że kultura to „całokształt zbiektywizowanych elementów dorobku społecznego, wspólnych szeregowi grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzyć się przestrzennie”. Według Antoniny Kłoskowskiej<sup>3</sup> „kultura stanowi uniwersalną gatunkową właściwość ludzką. Do jej osiągnięcia zbliżają się już najbliższe człowiekowi gatunki zwierzęce, ale dopiero czysto ludzkie cechy biologiczne, polegające na plastyczności instynktów, na swoistych cechach anatomicznych i fizjologicznych, tworzą całkowicie wystarczającą podstawę kultury. Kultura rozpatrywana w genetycznym aspekcie realizuje się na drodze tradycji. [...] Kultura stanowi swoiście ludzki aparat przystosowania się do środowiska, dzięki któremu człowiek góruje nad otaczającym go światem zwierzęcym, a przystosowanie to realizuje się w walce, w ciągłym sporze przeciwstawnych interesów i samozachowawczych dążeń gatunków”. Antropologowie, którzy niejednokrotnie próbują formułować definicję kultury, starają się dokonać rozróżnienia poprzez odwołanie się do pojęcia społeczeństwa. Czasem łączą to pojęcie z kwestią przyczynowej genezy kultury: kultura, mówią nam, to tyle, co tradycja albo społeczne dziedzictwo, albo – by przypomnieć lapidarne sformułowanie Tylora – to, co „zdobyte przez człowieka jako członka społeczeństwa”<sup>4</sup>. Stąd

---

<sup>1</sup> *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Hasło: *Kultura*. <http://www.ptta.pl/pef/pdf/k/kultura.pdf>. [25.03.2012].

<sup>2</sup> S. Czarnowski. *Kultura*. Warszawa: Wydawnictwa UW 1998 s. 35.

<sup>3</sup> A. Kłoskowska. *Socjologia kultury*. Warszawa: PWN 1983 s. 17.

<sup>4</sup> E.B. Tylor. *Cywilizacja pierwotna, badania rozwoju mitologii, filozofii, wiary, mowy, sztuki i zwyczajów*. Przeł. Z. A. Kowerska. T. 1. Warszawa: 1986 s. 15.

też w XVII wieku Samuel von Pufendorf po raz pierwszy użył wyrażenia „kultura”, przeciwstawiając stan natury stanowi kultury ludzi społecznie zrzeszonych chronionych prawem. Tym, który ustalił zasadniczo współczesne rozumienie wyrażenia „kultura” jako „wykwitu indywidualnego i społecznego życia prawdziwie ludzkiego”, był Johann Gottfried Herder<sup>5</sup>.

Kultura jest terminem szerokim. Zawiera w sobie nie tylko regularności występujące w zachowaniach ludzi wobec siebie nawzajem, ale także w ich zachowaniu względem przedmiotów pozaludzkich, żywych i nieożywionych, a także względem istot nadprzyrodzonych. Obejmuje ona również sztukę, technologię, religię – obok struktury społecznej. Na oznaczenie kultury w ściśle społecznym aspekcie Emile Durkheim używa wyrażenia „faits sociaux”<sup>6</sup>. Życie społeczne i „faits sociaux” można uznać za terminy znaczeniowo tożsame z kulturą. Do kultury wchodzi tylko te zachowania, które stały się społecznym nawykiem, które odznaczają się regularnością właściwą dla licznych członków określonej grupy czy kategorii społecznej. Głównym źródłem tej regularności jest proces uczenia się. Zachowania kulturowe są zatem wyuczone, a nie instynktowne. Refleksję na temat kultury można spotkać we wszystkich dyscyplinach poświęconych jej badaniu, a więc w obrębie filozoficznej teorii kultury, antropologii, etnologii, etnografii, socjologii i historii etc. Niezależnie od dziedziny nauki refleksja ta podlega na ogół silnym wpływom filozoficznych założeń autorów. Pomimo różnicowań dyscyplinarnych, teoretycznych i światopoglądowych, analizowany termin nadal będzie stanowił punkt wyjścia rozważań na temat funkcjonowania człowieka w świecie.

## POLITYKA KULTURALNA

Polityka kulturalna jako określonego typu zjawisko społeczne i wyspecjalizowana działalność współczesnych państw nie jest pojmowana jednoznacznie. Pojęcie to upowszechniało się przez ostatnie dziesięciolecia i występowało w różnych programach państwowych (organizacji lub partii, na łamach prasy, w dokumentach życia społecznego). Nie zmienia to faktu, że zakres treściowy polityki kulturalnej jest nadal dość trudny do uchwycenia. Tradycyjnie wiązany jest z działaniami jednego podmiotu, czyli wyspecjali-

<sup>5</sup> *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Hasło: *Kultura* (zob. wyżej przyp. 1).

<sup>6</sup> P. B a g b y. *Pojęcie kultury*. Warszawa: Wydawnictwa UW 1998 s. 57.

zowanego organu administracji państwowej – ministra kultury bądź jego odpowiednika<sup>7</sup>.

Polityka kulturalna rozumiana jest niejednokrotnie jako „część czy może wytwór lub przejaw procesu kulturalnego, jako przejaw organizowania się tegoż procesu”<sup>8</sup>. Ta definicja wskazuje, że rozszerzono podmioty, do których odwoływać miała się polityka kulturalna, tj. do ruchów społecznych, klas, grup zawodowych, grup interesów, grup celowych itp.

Najwłaściwsze wydaje się ujęcie zaproponowane przez A. Kłoskowską, która pisze, że polityka kulturalna to „ogół zasad i reguł wyrażonych explicite lub implicite, którym podporządkowana jest działalność instytucji publicznych lub prywatnych wywierających wpływ na zinstytucjonalizowane formy twórczości, rozpowszechniania i udostępniania treści oświatowych, artystycznych, literackich, rozrywkowych”<sup>9</sup>. Jak zauważa autorka, polityka kulturalna posługuje się metodami planowania i prognozowania oraz systemami ocen, które mają istotny wpływ na dalszy przebieg organizacji i warunków rozwoju kultury.

W podobnym duchu politykę kulturalną charakteryzuje E. Wnuk-Lipiński<sup>10</sup>, który utożsamia ją ze sterowaniem kulturą, „polegającą na wywieraniu pożądanego wpływu na określone zjawiska kulturalne”. Swoje cele polityka kulturalna osiąga za pomocą czterech podstawowych instrumentów: prawnych, ekonomicznych, kadrowych i perswazyjnych. Zwłaszcza te ostatnie, do których E. Wnuk-Lipiński zalicza środki masowego przekazu, służą do popularyzowania lub odrzucania pewnych wzorów kultury.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdan Zdrojewski<sup>11</sup> podkreślił, że „kultura jest przestrzenią dialogu – debaty, dyskusji, rozumienia i zrozumienia. [...] cała olbrzymia sfera kultury, pojętej jako twórczość społeczna, przestrzeń komunikowania się oraz integracji ma rosnący i odczuwalny wpływ na kreowanie miejsca pracy, na poziom i jakość życia”. Mimo że sprawy ekonomiczne czy polityczne stanowią priorytety polityki państwa, należy podkreślić, że kultura pełniła i będzie pełnić ważną rolę w prawidłowym i harmonijnym funkcjonowaniu państwa i społeczeństwa. Zbagatelizo-

---

<sup>7</sup> J. Grad, U. Kaczmarek. *Organizacja i upowszechnianie kultury w Polsce. Zmiany modelu*. Poznań: WN UAM 2005 s. 198.

<sup>8</sup> Tamże s. 198.

<sup>9</sup> A. Kłoskowska. *Socjologia kultury*. Warszawa: PWN 1981 s. 482-483.

<sup>10</sup> E. Wnuk-Lipiński. *Rozumienie kultury. Szkice socjologiczne*. Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ 1979 s. 92.

<sup>11</sup> PAP. *Warszawa. Min. Zdrojewski w Sejmie o polityce kulturalnej państw*. <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/86435.html> [31.03.2012].

wanie powagi działań w tym zakresie, może doprowadzić do nieodwracalnych skutków, które przełożą się jednocześnie na inne sfery życia w kraju.

## MIASTO WSCHODU

Lublin jest stolicą województwa lubelskiego. Leży 160 km na południowy wschód od Warszawy. Jest największym miastem wschodniej Polski, z liczbą mieszkańców sięgającą 350 tysięcy<sup>12</sup>. W 1317 r. zyskał prawa miejskie i odtąd przez wiele wieków odgrywał ważną rolę w historii Polski jako miasto zarówno handlowe, polityczne i sądownicze, jak również jako centrum nauki, duchowości i kultury. Od 1795 r., po III rozbiórce Polski, Lublin pozostawał w granicach Austrii, a od 1815 r. przeszedł pod panowanie rosyjskie. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. miasto stało się siedzibą Rządu Tymczasowego. Podobna sytuacja zaistniała po w 1944 r.

Przez kilka dziesięcioleci Lublin znajdował się na kulturalnych peryferiach Europy. Należał do wschodniej, mniej rozwiniętej i bardziej odizolowanej części Polski, a rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny był hamowany przez interesy sowieckiego sąsiada. Po ponownym pojawieniu się Polski na mapie w 1918 r. Lublin leżał w centralnej części kraju, jednak po zmianie granic po II wojnie światowej znalazł się znowu na wschodnim pograniczu<sup>13</sup>. Nawet po odzyskaniu niepodległości i zakończeniu zimnej wojny miastu niełatwo było przewyciężyć ten stan. Na nadrabianie tych wieloletnich zaległości wpływ miały m.in.: długotrwały chaos, brak stabilności politycznej,ubożenie niepodległej Ukrainy oraz autorytarna anarchia na Białorusi pod rządami A. Łukaszenki.

Za Draganem Klaićem należy podkreślić, że „geopolityczne, strategiczne położenie Lublina na wschodniej granicy Unii Europejskiej i w bliskości Ukrainy i Białorusi przyczynia się do predysponowania miasta do bycia ważnym «graczem UE» w zakresie wprowadzania europejskiej polityki Sąsiedztwa”<sup>14</sup>. Dzięki licznym związkom, bogatym doświadczeniom i poczuciu powiązań historycznych i kulturowych Lublin jest pośrednikiem przy wprowadzaniu europejskiej polityki sąsiedztwa, i przyczynia się do jej

---

<sup>12</sup> *LUBLIN Europejska Stolica Kultury 2016*. [http://kultura.lublin.eu/pi/17772\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/17772_1.pdf) [11.01.2012].

<sup>13</sup> *Europejski wymiar Lublina jako kandydata do tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016*. [http://kultura.lublin.eu/pi/11714\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/11714_1.pdf) [11.01.2012].

<sup>14</sup> Tamże.

sformułowania. Obecnie europejska polityka sąsiedztwa jest globalną i płynną strukturą aspiracji, obietnic i ważnych interesów, brak jej jednak jasnej wizji kulturalnej i kulturalno-politycznej, strategii i dopracowania pojęciowego, określenia programów i ich wykonawców, przeznaczenia środków budżetowych i procedur ich przyznawania<sup>15</sup>. „[...] Lublin jest największym miastem po prawej stronie Wisły, wschodnią bramą Unii Europejskiej, a dla jednej czwartej mieszkańców bramą ich dorosłego życia. To miasto stare swoją historią i młode ludźmi, którzy w nim żyją. Krzyżuje się w nim pamięć historii i planowanie jutra. Wszystko to świadczy o niezwykle ważnej roli pośrednika między Wschodem i Zachodem, Przeszłością i Przyszłością”<sup>16</sup>. To, co istnieje w geograficznym, kulturowym i mistycznym położeniu Lublina, co wyróżnia go w zwrotnych momentach dziejów, czyni go miastem niezwykle ważnym dla wschodniej części Polski i Europy.

Na przekór powszechnemu przekonaniu o ubóstwie wschodniego obszaru Unii Europejskiej Lublin daje wyraz wszechstronności, zaangażowania i chęci w podejmowaniu wspólnych europejskich wyzwań. Wówczas duch tego miejsca, *genius loci*, spotyka się z duchem czasu, *Zeitgeist*. Jako miasto leżące na skrzyżowaniu szlaków wymiany kulturowej i handlowej, Lublin był zawsze miastem pluralizmu i dialogu. W 1918 r. założono tu Katolicki Uniwersytet Lubelski. W 1930 r. otwarto żydowską Uczelnię Mędrców Lublina, a w 1944 r. utworzono Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. W następnych dziesięcioleciach pojawiły się kolejne instytucje akademickie: Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Uniwersytet Medyczny i Politechnika Lubelska. W 1998 r. powstały Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji (WSPA) oraz Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji (WSEI)<sup>17</sup>. Dziś w Lublinie w pięciu wyższych uczelniach publicznych i wielu prywatnych uczy się niemal 100 tys. studentów. Ma to istotne znaczenie. Jak podaje Dragan Klaic, „uniwersytety postrzegane są obecnie w strategiach wielu europejskich miast jako główne źródło rozwoju. Miasta z silną tradycją, miasta nauki i intensywnego życia studenckiego jawią się jako miasta HD, a ich tożsamość opiera się w zasadzie na historii uniwersyteckiej i obecnej działalności akademickiej”<sup>18</sup>.

---

<sup>15</sup> Tamże.

<sup>16</sup> *Lublin Europejska Stolica Kultury 2016 Kandydat*. [http://www.lublin.eu/images/media/1253265707\\_ESK\\_2016.pdf](http://www.lublin.eu/images/media/1253265707_ESK_2016.pdf) [11.01.2012].

<sup>17</sup> *Lublin. Europejska Stolica Kultury 2016 – kandydat Kultura wiedzy*. [http://kultura.lublin.eu/pi/12318\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/12318_1.pdf). [11.01.2012].

<sup>18</sup> Tamże.

Lublin i Lubelszczyzna to niestety również ciemne karty historii Europy. Hańbiącym czynem było m.in wyburzenie ponad 100 prawosławnych świątyń czy rozpoczęcie „Akcji Reinhard”, mającej na celu eksterminację Żydów europejskich. Historia poszczególnych miejsc to również pewna odpowiedzialność za to, co się wydarzyło. Skoro te nikczemne czyny miały miejsce w województwie lubelskim, należy niezwłocznie włączyć je w dojrzały sposób w sferę dziedzictwa europejskiego i dopilnować, aby nigdy więcej się nie powtórzyły.

Lublin to miasto na styku kultur i religii, miasto bogatych tradycji oraz długiej i ciekawej historii, miasto przyciągające rzesze turystów, inspirujące artystów, miasto, którego związki z kulturą są niepodważalne, a ona sama jest od lat istotnym czynnikiem rozwoju. Stale umacnia swoją tożsamość poprzez liczne międzykulturowe związki. Obserwując projekty kulturalne Lublina, coraz wyraźniejszy jest ich transgraniczny charakter. Marka kulturalna powinna być budowana w nawiązaniu do historii miasta i bieżących oczekiwań mieszkańców. Sukces w jej tworzeniu opiera się nie tylko na samym marketingu, ale na trafnych wyborach w fazie początkowej, w której powinna być wykorzystywana wiedza z zakresu socjologii i psychologii. Sektory kultury wpływają na wzrost PKB, zatrudnienia, konkurencyjności, inwestycji prywatnych, innowacyjności<sup>19</sup>. Prezentując swoją wizję miasta, Roman Jaborkhel, Inspektor ds. rozwoju kultury i projektów kulturalnych w Wydziale Kultury Urzędu Miasta Lublin, pisał: „Lublin jest miastem o wielowiekowej tradycji wielokulturowości. W przeszłości miasto pełniło rolę ważnego ośrodka państwowego i handlowego. Leżąc na przecięciu szlaków komunikacyjnych, na pograniczu wschodniego i zachodniego chrześcijaństwa, stało się na przestrzeni dziejów miejscem krzyżowania się wielu kultur, wyznań, narodów. [...] Ta różnorodność społeczna, religijna i obyczajowa w niebagatelny sposób wpływała na oblicze miasta, kształtując jego specyficzny charakter. [...] Dopiero II wojna światowa i okres totalitarnego reżimu, jaki po niej nastąpił, spowodowały, że wielokulturowość została zniszczona, czego najdobitniejszym przykładem była zagłada lubelskiej społeczności żydowskiej i całej dzielnicy przez nią zamieszkiwanej. Obecnie Lublin na nowo odkrywa to dziedzictwo. [...] Inicjatywy wspierające wielokulturowość stanowią znaczny procent w ogólnej liczbie przedsięwzięć wspieranych przez miasto Lublin. Wśród nich można wymienić festiwale, takie jak «Wielokulturowy Lublin», spotkania, debaty, warsztaty, szkolenia,

---

<sup>19</sup> J. Bronkiewicz. *Polityka kulturalna miast rozwija gospodarkę*. [http://samorzad.infor.pl/temat\\_dnia/artykuly/387769,polityka\\_kulturalna\\_miast\\_rozwija\\_gospodarke.html](http://samorzad.infor.pl/temat_dnia/artykuly/387769,polityka_kulturalna_miast_rozwija_gospodarke.html) [20.08.2012].



koncerty, zarówno przygotowywane przez miejskie instytucje, jak i organizacje pozarządowe działające na rzecz lub reprezentujące mniejszości religijne, etniczne i językowe Lublina”<sup>20</sup>.

## GENIUS LOCI

Kultura jako przedmiot współpracy między państwami jest pochodną zarówno zmieniających się stosunków międzynarodowych, jak i instytucjonalizacji tej współpracy na szczeblu ponadnarodowym<sup>21</sup>. Warunkiem skutecznej integracji jest zjednoczenie mieszkańców wokół wartości innych niż tylko wspólna polityka czy gospodarka. Kultura jest jednym z najistotniejszych obszarów debaty publicznej dla życia wspólnoty. Rozumiana jest, jak już wspomniano, niejednoznacznie. Często jako „[...] zestaw postaw, poglądów, zwyczajów, wartości i praktyk, które charakteryzują pewną grupę lub są przez nie podzielane”, innym razem jako „pewne działania podejmowane przez ludzi oraz rezultaty tych działań, które wiążą się z intelektualnym, moralnym i artystycznym aspektem ludzkiego życia [...]”<sup>22</sup>. Obie te definicje przeplatają się, a ich wspólne rozumienie staje się solidną podstawą do projektowania jej rozwoju w przyszłości. Kultura jest wtedy działaniem wymagającym „[...] pewnej wyobraźni i treningu umysłu, a nie tylko czysto technicznych lub zawodowych umiejętności”<sup>23</sup>. Działanie to charakteryzuje się kreatywnością, wymianą znaczeń symbolicznych i rezultatem będącym formą własności intelektualnej<sup>24</sup>. Takie podejście do rozumienia kultury daje szansę na jej otwartość i uwrażliwienie na pojawiające się często i dynamicznie zmiany w zdolności do tworzenia nowych wartości, znaczeń, idei, praktyk. Zdolność wspólnoty do takiego rozumienia kultury wypełnia faktyczną treścią abstrakcyjne pojęcie, jakim jest *genius loci*. Miejsce, talenty i tolerancja w warunkach pluralizmu i demokratycznej debaty (wymiany myśli, poglądów, zasobów, potencjałów) oraz rodzenia się nowych idei,

---

<sup>20</sup> M. Bieniecki. *Lublin – miasto, które prowadzi spójną politykę integracyjną*. <http://www.biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/33-january-2012/lublin-miasto-ktore-prowadzi-spojna-polityke-integracyjna> [20.08.2012].

<sup>21</sup> E. Baldwin. *Wstęp do kulturoznawstwa*. Poznań: PWN 2007 s. 23.

<sup>22</sup> *Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020*. [http://www.federacja-ngo.pl/konsultacje/pix/users/file/AA\\_Strategia\\_Kulturalna/Rozdzia%C5%82\\_II\\_Za%C5%82o%C5%BCenia\\_do\\_strategii.pdf](http://www.federacja-ngo.pl/konsultacje/pix/users/file/AA_Strategia_Kulturalna/Rozdzia%C5%82_II_Za%C5%82o%C5%BCenia_do_strategii.pdf) [20.08.2012].

<sup>23</sup> Baldwin. *Wstęp do kulturoznawstwa* s. 23.

<sup>24</sup> Tamże.



stwarzają warunki dla rozwoju kreatywności. Ta, rozumiana jako zdolność do tworzenia nowych wartości (innovacji), korzysta z walorów miejsca, mnoży talenty i poszerza rozumienie i stosowanie tolerancji. W takim wymiarze kreatywność może być utożsamiana z *genius loci*, czyli magią miejsca. Kreatywność jest wtedy jedną z podstawowych cech pozwalających wykorzystać te trzy elementy do kształtowania rozwoju miasta. Ma jednak zasadnicze znaczenie dla tworzenia i rozwoju unikatowości miejsca, „z której mieszkańcy mogą być dumni i którą można sprzedawać jako produkt turystyczny”<sup>25</sup>.

Wszystkie ujęcia znajdują odzwierciedlenie w historii i teraźniejszości Lublina. Głównym wyzwaniem miasta i jego mieszkańców jest podtrzymanie tego oraz trwały rozwój innych atrybutów składających się na wyjątkowość miejsca. Owa wyjątkowość powinna być rozumiana inaczej niż do tej pory. To więcej niż zabytki, sztuka itp. Powinna ona wynikać z kreatywności talentów, którymi Lublin dysponuje i które miasto swymi działaniami będzie przyciągać. Stworzy to dogodne warunki do tego, by Lublin mógł się stać miastem kreatywnym, którego rozwój wynika z istnienia silnej klasy kreatywnej<sup>26</sup>. Według B. Gierat-Bieroń, politologa, teatrologa z Uniwersytetu Jagiellońskiego „nie można [...] oddzielić kultury od innych sfer życia społecznego. Kultura napędza koniunkturę ekonomiczną, idzie w parze z rozwojem urbanistyczno-planistycznym, z kształtowaniem mapy społecznej. Warunkuje rozwój dzielnic i infrastruktury, rozwój komunikacyjny i turystyczny. Jest koniecznym elementem strategii promocyjno-marketingowych. Wielką rolę odgrywają dziś przemysły kultury – nowa gałąź i zarazem koło zamachowe kultury na świecie”<sup>27</sup>. Oznacza to, że kultura przenika wiele dziedzin ludzkiego życia. Wychodzi ona poza ramy ustanowione tradycją, dogmatami i przywiązaniem, na rzecz tych alternatywnych. Kultura z jednej strony znalazła się „na ulicy”, a z drugiej zagnieżdża się w obszarze ambicji obywatelskich czy w sferze społecznego zaangażowania. Dziś wielu mieszkańców miast nie czuje się biernymi obserwatorami życia kulturalnego, ale poprzez partycypację w bogactwie ofert, wydarzeniach, imprezach i spektaklach widzi się w roli uczestników współtworzących kulturę. Więcej, w roli kreatorów nowej rzeczywistości duchowo-estetycznej.

---

<sup>25</sup> Tamże.

<sup>26</sup> R. Florida. *Narodziny klasy kreatywnej*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury 2010 s. 312.

<sup>27</sup> B. Gierat-Bieroń. *Kultura w mieście*. <http://www.institutobywatelski.pl/4321/lupa-institutu/kultura-w-miescie> [18.08.2012].

„[...] Nowocześni obywatele oczekują też od swojego miasta, by stało się drogowskazem nowych trendów, by było promotorem nowej sztuki, nowej literatury, nowej muzyki. Czują głód partycypacji w zjawiskach przełomowych, oczekują i inicjują centra life-stylowe, skupiska high tech, kultury klubowej, cool kultury. Oczywiście mowa tu raczej o miastach stołecznych czy centrach regionów. Stają się one symbolem udziału w globalnych przemianach kulturowych i tego oczekują od nich ościenni obserwatorzy. Ci ostatni liczą, że przyjeżdżając do takiego miasta spotkają tam namiastkę wielkiego świata. Miejskie ośrodki ma cechować dynamika młodości, pęd do inicjowania nowych możliwości, zwrot ku niezależności i wolności. Miasta te, często uniwersyteckie, przyciągają ludzi utalentowanych, młodych-zdolnych, którzy chcą w takim mieście pozostać – nie tylko dlatego, że znajdują w nim pracę, ale dlatego, że tu właśnie jest życie (w tym życie nocne)»<sup>28</sup>.

*Genius loci* Lublina nie jest tylko tworem abstrakcyjnego myślenia, pewnym modnym chwytem marketingowym. Jeśli mowa o Lublinie, to jest zbiorem faktów i atrybutów określających szczególność i wyjątkowość miejsca. Ono zaś stwarza szanse na rozwój talentów, jeśli spełnione będą odpowiednie warunki. W rozwijanych talentach zaszyta jest różnorodność w postrzeganiu otaczającego świata. Istotne jest tu więc zachowanie pluralizmu poglądów. To bowiem warunkuje stosowanie zasad tolerancji wobec różniących się poglądów, prądów, trendów, których w Mieście od lat pojawia się duża liczba. Jak słusznie podkreśla U. Eco, „[...] różnimy się pięknie. Bądźmy jedni w różnorodności i różni w jedności [...]»<sup>29</sup>, a wtedy spełnią się idee demokratycznej debaty publicznej o sprawach istotnych dla danej wspólnoty, w tym przypadku jakże ważnej kultury.

## EUROPEJSKA STOLICA KULTURY

W dniu 13 czerwca 1985 r. Rada Ministrów Kultury przy współudziale Rady Europejskiej podjęła decyzję o utworzeniu – jako inicjatywy międzyrządowej – programu o nazwie „Europejskie Miasto Kultury” (dalej EMK). Program ten dotyczył wyłącznie krajów ówczesnej Wspólnoty Europejskiej i jeśli przewidywał udział państw spoza niej, to tylko jako partnerów wydarzeń artystycznych. Ustanawiając w 1999 r. kolejny program – „Europejska Stolica Kultury” (ESK), Parlament Europejski i Rada postanowiły

<sup>28</sup> Tamże.

<sup>29</sup> Tamże.

zachować wszystkie podstawowe cele programu EMK. Inicjatywa ESK miała służyć zarówno wzmocnieniu lokalnej i regionalnej tożsamości, jak i kultywowaniu idei integracji europejskiej, podkreślać bogactwo i zróżnicowanie kultur europejskich oraz ich wspólnych cech, a także służyć wspieraniu szerszych kontaktów między obywatelami Europy. „Europejska Stolica Kultury” to projekt całościowego rozwoju miasta oparty na współpracy w wielu dziedzinach życia społecznego. Powodzenie zagwarantowałoby mu wpisanie bogatego i różnorodnego programu kulturalnego w długofalową strategię rozwoju społeczno-ekonomicznego, kultura bowiem nie funkcjonuje w próżni. Tylko holistyczne, czyli całościowe podejście do procesu aplikacji oraz tworzenia programu ESK zagwarantowałoby sukces.

Wkład kultury i przemysłów kreatywnych w rozwój gospodarczy jest niekwestionowany. Fakt ten zauważa Rada Unii Europejskiej, stwierdzając: „Działania kulturalne oraz dziedziny twórczości takie jak: sztuki wizualne i widowiskowe, dziedzictwo, film i wideo, radio i telewizja, nowe i wchodzące na rynek media, muzyka, książka i prasa, projektowanie, architektura i reklama, odgrywają niezwykle ważną rolę także w pobudzaniu innowacji i technologii oraz stanowią kluczową siłę napędową przyszłego trwałego wzrostu”<sup>30</sup>.

Tożsamość i charakter Lublina są bliskie idei Unii Europejskiej, ponieważ wynikają z unikatowego połączenia Wschodu i Zachodu, różnych kultur i religii. Lublin to symboliczne i rzeczywiste spotkanie wschodniego ducha z zachodnim pragmatyzmem – twórczego chaosu i racjonalnego wytyczania celów, spontaniczności i logiki. Lublin nie jest wielką aglomeracją, ale w momentach przemian ma tendencję do stawiania się *axis mundi*, pępkiem Polski, a nawet Europy. Odbija się to w faktach i w legendach, w wymiarze konkretnym i symbolicznym. Lublin postawił sobie za cel być stolicą kultury na wschodniej rubieży Unii Europejskiej, która według Aplikacji Finałowej do konkursu Europejska Stolica Kultury 2016 „spełni zadania stawiane przed kulturą we współczesnej Europie, stanie się ważnym ośrodkiem realizacji integracji europejskiej na trudnym, zagrożonym kryzysem pograniczu strefy Schengen oraz da wzorce i nadzieję innym miastom i regionom tego obszaru, że poprzez kulturę można tutaj dokonać realnej zmiany, otwierającej perspektywę rozwoju”<sup>31</sup>. Lublin, zgłaszając swoją kandydaturę w kon-

<sup>30</sup> Konkluzja Rady z 24 maja 2007r. w sprawie sektora kultury i sektorów kreatywnych w osiąganiu celów lizbońskich. Dz. U. C 311/7, 21.12.2007. Por.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>. [19.11.2011].

<sup>31</sup> Lublin 2016. Aplikacja Finałowa. Europejska Stolica Kultury s. 45.

kursie o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016, dał wyraz głębokiej wiary w siłę i moc obywatelskiego ruchu „pro kulturowego”. Mając na uwadze powszechnie panujące przekonanie o gospodarczej, politycznej i ekonomicznej „próżni” ściany wschodniej, udowodnił, że angażując wiele grup społecznych, środowisk artystycznych oraz odwołując się do historii, miasto uważane za najuboższy region Unii Europejskiej może dojść tak daleko w staraniach o tytuł ESK 2016. Mając u boku silnych konkurentów o ustabilizowanej pozycji gospodarczo-kulturalnej (Gdańsk, Warszawa, Katowice, Wrocław), zaprezentował wachlarz walorów wschodniej kulturowości.

Działania władz miasta oraz mieszkańców w dziedzinie kultury ukazują heroizm i zaangażowanie w uczynienie Lublina reprezentantem europejskich standardów kulturowych. Szacunek do tradycji, obyczajów, dziedzictwa przeszłych pokoleń, a także dążenie do integracji na wielu płaszczyznach, wychodzenie naprzeciw nowoczesnym trendom czyni z Lublina silnie rozwijający się kulturowy ośrodek, nieodbiegający wzorcami od innych polskich i europejskich miast. Miasto ma ponadto bogate tradycje myśli intelektualnej. Pierwsza wyższa uczelnia powstała tu już w XVII wieku – było to działające przy klasztorze ojców dominikanów Studium Generale. Ogromną rolę odegrał Katolicki Uniwersytet Lubelski (obecnie Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II). Tutaj też, w czasie kiedy złoty wiek przeżywała gmina żydowska, utworzono znaną w całej Europie Akademię Talmudyczną. Od 1989 r. jednak, kiedy w całym kraju zaczęło powstawać coraz więcej – również prywatnych – uczelni, a od 2004 r. najzdolniejsi maturzyści nierzadko decydują się na dalszą edukację poza granicami kraju, pozycja Lublina jako prężnego, kształtującego elity ośrodka akademickiego staje się poważnie zagrożona. Z tej racji jednym z głównych elementów europejskiej strategii rozwoju miasta jest wzmocnienie jego pozycji jako ośrodka akademickiego na mapie Polski i Europy.

Zdobycie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016 mogło być skokiem cywilizacyjnym dla miasta. Dzięki niemu Lublin mógłby dołączyć do grona znanych europejskich miast średniej wielkości, takich jak Awinion, Liverpool czy Wilno. Jak twierdzi K. Rozwód, „hasło «Europejska Stolica Kultury» zawsze działa jak magnes przyciągający inwestorów i turystów. Rynkową wartość promocji, którą Lublin uzyska dzięki temu tytułowi, można liczyć w milionach euro, a jest to dopiero początek procesu, który przyniesie dalsze zyski materialne i niematerialne”<sup>32</sup>. Należy podkreślić fakt, że sku-

---

<sup>32</sup> K. Rozwód, *Opracowanie założeń projektu Lublin 2016*. Lublin: Urząd Miasta Lublin 2009 s. 15.

teczność działań w obszarze kultury mogła zagwarantować miastu liczne korzyści na wielu płaszczyznach.

Ramy dla tworzenia szczegółowego programu ESK na rok 2016 stanowiły cztery tematy przewodnie: „Miasto i region”, „Pamiętanie i antycypacja”, „Wobec wschodu” oraz „Kultura wiedzy”. Temat „Miasto i region” starał się odnieść miasto do jego kontekstu regionalnego – pokazać wieś w mieście. Wieś i miasto są tu rozumiane jako matryce kulturotwórcze, które stanowią źródło stylu życia, form sztuki oraz wartości i tożsamości mieszkańców miasta. W ten sposób Lublin chciał także nawiązać do mitu małych miasteczek i związanego z nimi potencjału turystycznego i ekologicznego

„Pamiętanie i antycypacja” to kult zarówno przeszłości, jak i przyszłości miasta. Za pomocą tego tematu autorzy aplikacji chcieli skłonić mieszkańców do refleksji nad własną historią, pamięcią i tym, jak może ona wpłynąć na wizje przyszłości. Stanowiło to zaproszenie do dialogu o znaczeniu kultury pamięci. Projekt „Wobec wschodu” był projektem koncentrującym się na terenach położonych za wschodnią granicą kraju. Ze względu na swoje położenie Lublin aspiruje do wyjątkowej roli w tworzeniu Partnerstwa Wschodniego jako projektu kulturowego. Kultura wiedzy była więc podkreśleniem naukowego potencjału miasta i sposobów na to, jak można go wykorzystać w procesie formowania wizji i tożsamości miasta. Lektura lubelskiej aplikacji pozwala do tej pory zaobserwować spójność efektów pracy z oczekiwaniami i powodami, które stały za motywacjami startu w konkursie ESK. Może się zdawać, że jest to efektem bardzo silnej współpracy środowiska kulturalnego przy tworzeniu koncepcji i treści aplikacji konkursowej.

W 2016 r. Lublin miał mieć szansę wejść na trwałe w obieg kultury europejskiej i światowej. Pojawiłyby się tu znaczące prezentacje najnowszych trendów artystycznych. Jednocześnie kultura wysoka byłaby mniej elitarna, ponieważ zostałyby lepiej udostępniona poprzez otwarte programy edukacyjne i warsztaty. Zwiększyłyby się popyt na ludzi kreatywnych i dobrze wykształconych, których pomysły wzmocnią konkurencyjność Lublina. Wzrosłoby prestiż Lublina jako ośrodka życia akademickiego. Otworzyłyby się dodatkowe możliwości pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej. Lublinem już teraz interesują się sponsorzy i inwestorzy z Polski i zza wschodniej granicy. Doświadczenia Europejskich Stolic Kultury jasno pokazują, że od momentu rozstrzygnięcia konkursu w zwycięskim mieście następuje progres inwestycyjny.

Zasięg europejsko-wschodnich idei nie ogranicza się tylko do Lublina. W staraniach o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 kultura powinna promieniować poza jego mury na cały region, ponieważ Lublin nie byłby

tym, czym jest, gdyby nie Lubelszczyzna, która stanowi z kolei część jeszcze większego makroregionu geograficznego i kulturowego, sztucznie przegrodzonego granicą polsko-ukraińską i polsko-białoruską. Zadaniem kultury jest przekraczanie wszelkich barier i granic.

Naturalne piękno województwa lubelskiego stanowi jeden z najsilniejszych atutów, o czym świadczą dwa parki narodowe (Roztoczański i Poleski) i osiemnaście parków krajobrazowych. Wokół Lublina krajobraz kulturowy wpisuje się harmonijnie w krajobraz naturalny, tworząc niepowtarzalną atmosferę małych miasteczek. To kulturowe i przyrodnicze bogactwo wyróżniało lubelskiego kandydata spośród wielu innych województw Polski i regionów Europy. Wschodnia Polska razem z zachodnimi obszarami Ukrainy i Białorusi mają do dziś możliwość skorzystania z niezwykłych możliwości, jakie daje bliskość Europejskiej Stolicy Kultury.

Dostrzegając wszechobecne piękno Lublina, należy zgodzić się ze słowami Krzysztofa Grabarczyka, niegdyś Marszałka Województwa Lubelskiego, który podaje, że „dla Lubelszczyzny, jednego z najbiedniejszych regionów Polski i Unii Europejskiej, kandydowanie Lublina jest bezcenną szansą na wzmocnienie planów rozwoju regionalnego o silny wymiar europejski i pozyskanie wsparcia całej Europy<sup>33</sup>. Lublin stał na progu kolejnego w swej historii przełomu, a jego mieszkańcy mówili o konieczności zmiany jako najistotniejszej i najsilniej odczuwanej przez nich potrzeby doby współczesnej. „[...] Rzecz w tym, aby wreszcie móc powiedzieć pełną piersią moje/nasze miasto, oswojone z tragicznym i fantastycznie powikłanym bagażem dziejowym, autentyczne, bez zakrytych lub zafałszowanych kart przeszłości, bez wykluczania kogokolwiek, zintegrowane z pamięcią i współczesną tkanką społeczną, świadome siebie, dialogujące ze sobą i światem, korzystające ze swobód obywatelskich idących w parze z odpowiedzialnością i zaangażowaniem społecznym [...]”<sup>34</sup>.

Główną aspiracją Lublina była „stolica kulturalna na wschodniej rubieży Unii Europejskiej”, której celem będzie przede wszystkim realizowanie zadań stawianych przed kulturą we współczesnej Europie. Od początku swoich starań Lublin dawał wzorce i nadzieję innym miastom i regionom wschodniej Polski, że dzięki kulturze można dokonać niebywałych zmian, otwierających perspektywy rozwoju. Formując główne hasło obchodów 2016 r., miasto dalekowzrocznie wykreśliło linię rozwojową własnych ambicji.

<sup>33</sup> Tamże.

<sup>34</sup> LUBLIN. *Europejska Stolica Kultury 2016. Aplikacja*. [http://kultura.lublin.eu/pi/17773\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/17773_1.pdf) [20.08.2012].



## IDEA „MIASTA W DIALOGU”

Idea „Miasta w dialogu” pozwala rozwiązywać współczesne problemy i myśleć „do przodu”. Aspiracją była transformacja miasta o bogatej przeszłości w „widzący Lublin”. Lublin w dialogu to miasto o wysokiej kulturze pamiętania, europejskie, dobrosąsiedzkie, zintegrowane wewnętrznie, wychylone ku przyszłości, z wyobraźnią obejmującą aspiracje, które odważnie przekraczają horyzont prowincji.<sup>35</sup>

Hasło „Miasto w dialogu” celnie oddawało pragnienie twórców programu, by konstytuujące go działania kulturalne wzmocniły istniejące i tworzyły nowe przestrzenie komunikacji między odrębnymi światami, które epoka nowoczesności oddala od siebie i separuje, tworząc getta, umacniając granice, marginalizując. Nawiązywało do bogatej tradycji kultury dialogu Lublina. „Miasto w dialogu” symbolizowało obywatelski i instytucjonalny proces integracji społecznej miasta oraz jego urbanistycznej i cywilizacyjnej transformacji. Stymulatorem tego procesu była kultura, otwarta na dialogowanie z innymi dziedzinami życia miasta, wrażliwa na gospodarkę, turystykę i środowisko naturalne. Dzięki temu miała ona szansę generować nowe idee, potrzebę poszukiwania wiedzy, kształtowania nowych relacji międzyludzkich, a w ostatecznym rachunku udoskonalenia współpracy wewnątrz miasta, między miastem i regionem, między Polską i Europą. „Miasto w dialogu” było kluczową ideą projektu Europejskiej Stolicy Kultury w Lublinie, opierającą się na czterech wspomnianych osiach tematycznych.

Podstawowym instrumentem polityki rozwoju Unii Europejskiej jest region. Każda zatem strategia rozwoju miasta będącego jednocześnie stolicą regionu powinna uwzględniać nie tylko aspekty ściśle municypalne, ale również te, które odnoszą się do polityki regionalnej, a więc do funkcji metropolitalnych miasta<sup>36</sup>. W Lublinie dodatkowo stanowią o tym jeszcze inne czynniki, takie jak<sup>37</sup>:

1. Organizatorem około połowy typowo miejskich istotnych instytucji kultury jest samorząd regionalny (filharmonia, największy teatr miejski, muzeum o typowo miejskich funkcjach, a w niektórych opiniach także część funkcji Wojewódzkiego Ośrodka Kultury).
2. Rozwinięta sieć mniejszych ośrodków miejskich na Lubelszczyźnie oraz niektórych instytucji kultury zlokalizowanych na wsi, wzięwszy

<sup>35</sup> *Lublin 2016. Aplikacja Finalowa. Europejska Stolica Kultury* s. 45.

<sup>36</sup> Tamże.

<sup>37</sup> Tamże.



pod uwagę fakt niewielkiej często odległości od Lublina, sprawia, że siłą rzeczy wchodzi one w istotne relacje z miastem i powinny zostać ujęte w ramach działań i programów wynikających z polityki kulturalnej lubelskiej metropolii.

3. Kulturowa spójność oraz komunikacyjna bliskość miasta i regionu stwarzają wyjątkową okazję do tworzenia specyficznych rozwiązań w zakresie polityki kulturalnej oraz innowacyjnych produktów w zakresie turystyki edukacyjnej i turystyki kulturalnej łączących silne strony obydwu obszarów, jednocześnie zmniejszające ich niedostatki (np. bogata oferta kulturalna miasta w połączeniu z atrakcyjną infrastrukturą turystyczną – w tym głównie bazą noclegową – w okolicznych miasteczkach).

Lublin to miejsce na styku kultur i religii, gdzie Wschód spotyka się z Zachodem, a Unia Europejska z Białorusią i Ukrainą. To idealne miejsce spotkań artystów europejskich –mieszkających w Unii i poza nią. Idąc za ks. S. Batruchem, proboszczem parafii greckokatolickiej, powiemy, że „naszym wielkim atutem jest bliskość Wschodu, który dla Lublina i dla regionu jest naturalnym partnerem do współpracy. Od lat widzę ogromne zmiany w Lublinie, dynamiczne działania w zakresie kultury, w zakresie dialogu międzykulturowego i wszechstronności wydarzeń kulturalnych, których poziom bardzo się podniósł”<sup>38</sup>. Należy podkreślić fakt, że kultura Europy to nie tylko nowoczesne muzea i wielkie festiwale, ale przede wszystkim ludzie i unikatowe w skali europejskiej działania, a także niezwykła, inspirująca, wymagająca i wierna publiczność. Charakter Lublina w dużej mierze zdeteminowany jest przez obecność blisko stu tysięcy studentów. Dzięki nim Lublin jest miastem o ogromnej energii i potencjale. Uzyskanie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury byłoby szansą na wzmocnieniu pozycji miasta jako ośrodka akademickiego oraz na stworzenie nowych warunków, w których absolwenci wyższych uczelni mogliby pozostać w mieście, wpływając na dalszy jego kształt. Dzięki analizowanemu tytułowi miasto, które położone jest na uboczu i poza głównymi szlakami turystycznymi zostałoby zauważone. Rozwój kultury i uzyskanie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury były szansą na rozwój jednego z najuboższych miast i regionów Unii Europejskiej. Starania Lublina o uzyskanie tytułu były zgodne ze Strategią Rozwoju Kraju na lata 2007-2015<sup>39</sup>. Program Europejskiej Stolicy Kultury po-

<sup>38</sup> Tamże s. 45.

<sup>39</sup> K. R o z w ó d. *Opracowanie założeń projektu Lublin 2016 – Europejska Stolica Kultury*. Lublin: Urząd Miasta Lublin 2008 s. 31.

winiem wpisywać się w strategię rozwoju miasta – tak jego infrastruktury, jak i tkanki społecznej. Dlatego celem projektu było zaangażowanie mieszkańców, wzmocnienie ich więzów z miastem.

Lublin był najbardziej medialnym miastem spośród pięciu kandydatów do tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016 – tak wynika z dwóch niezależnych raportów, przygotowanych przez Instytut Monitorowania Mediów i Press Service<sup>40</sup>.

Niewątpliwie mocną stroną kandydatury Lublina był sposób, w jaki tytuł „Miasto w dialogu” przeniknął każdą część koncepcji Lublina jako miasta wschodniego pogranicza Unii Europejskiej, dogodnie położonego, by wnieść większy wkład w dialog międzykulturowy, ułatwić rozprzestrzenienie się strategii europejskich i zbudować pomost w stronę wschodnich sąsiadów Unii Europejskiej. Ukazało to Lublin jako kandydata świadomego wysokiego poziomu polityki kulturalnej, jednocześnie udowadniając dojrzałość jego kandydatury. Zapewne dlatego 13 czerwca 2011 r. Komisja europejskich ekspertów pochwaliła program miasta jako konkretny, solidny, prosty i profesjonalny. Lublin ma za sobą silny orszak solidarnych mieszkańców, których szerokie wsparcie, jak też wszystkich ciał politycznych i administracyjnych, włącznie z władzami i obywatelami miast z sąsiednich państw Europy Wschodniej, przyczynia się do kulturalnego progresu miasta.

Prezentując słowa Adama Wasilewskiego, Prezydenta Lublina w latach 2006-2010, należy uwypuklić jego przekonanie, że zarówno zwycięstwo, jak i klęska w drodze do uzyskania tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016 pozostawi w mieście niezbywalny ślad europejskich idei, które z biegiem czasu zostaną na stałe wdrożone w politykę kulturalną miasta. „Kultura jest uważana za główną oś rozwoju nowoczesnych miast. Dziś rozwój zapewnia przede wszystkim kapitał społeczny, czyli jakość «tego, co jest między nami» – tego, jak rozmawiamy, załatwiamy sprawy, jak definiujemy i rozwiązujemy problemy, jak współpracujemy ze sobą, jak sobie pomagamy, jak się nawzajem uczymy. Wszystko to buduje kulturę, z której później biorą się inspiracje, działania artystyczne, edukacyjne, społeczne, sportowe i rekreacyjne. Kultura to otwarty projekt społeczny, tworzony przez każdego z nas. To jest nasze pole rozwoju, ale zarazem szansa dla Zjednoczonej Europy. Kultura zakorzeniona w naszym dziedzictwie powoła do życia unikalne, nowatorskie projekty, z których skorzystamy nie tylko my, ale również inne

---

<sup>40</sup> *Lublin najbardziej medialnym kandydatem do ESK 2016.* <http://www.kurierlubelski.pl/artukul/382758,lublin-najbardziej-medialnym-kandydatem-do-esk-2016,id,t.html> [12.01.2012].

miasta i narody. [...] To my jesteśmy naszym własnym bogactwem, naszym kapitałem, który możemy zainwestować w ten projekt”<sup>41</sup>.

Ważną rolę odgrywa tu odpowiedzialność za zaangażowanie społeczne rozbudzone przez proces ESK wśród obywateli, samorządowców, artystów, biznesmenów, działaczy organizacji pozarządowych, środowisk akademickich, artystycznych i kulturalnych. Godnym zauważenia jest odnotowanie w Aplikacji Finałowej stwierdzenia, że „Lublin dojrzał zarówno do udźwignięcia wygranej, jak i przegranej, co znaczy tyle tylko, że proces, o którym tu piszemy, jest nieodwracalny, i już dziś jest to zasadniczo inne miasto, które właśnie w kulturze i w kontynuowaniu rozpoczętego dzieła widzi swoją realną szansę rozwojową. Lublin stoi na progu kolejnego w swej historii przełomu, a jego mieszkańcy mówią o konieczności zmiany jako najistotniejszej i najsilniej odczuwanej przez nich potrzeby doby współczesnej”<sup>42</sup>. Lublin swoją kandydaturę oparł na dialogu. Przykład Lublina pokazuje, że strategia ESK może równie silnie akcentować oba priorytety programu: „wymiar europejski” i „miasto i obywatele”. W koncepcji „dialogu” zawiera się zarówno platforma komunikacji Europy Zachodniej ze Wschodem, jak i współpraca mieszkańców i zaangażowanie różnych grup społecznych w rozmowę o mieście.

#### MOCNE STRONY LUBLINA WEDŁUG EKSPERTÓW ESK

Budowanie programu Europejska Stolica Kultury było dla Lublina nie tylko szansą nowego zaistnienia i rozwoju. Stanowiło też odniesienie do najistotniejszych wyzwań stojących przed współczesną Europą. Komisja Selekcyjna, ustanowiona na mocy Decyzji nr 20 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP z 8 października 2010 r., zmienionej Decyzją nr 8 z 14 czerwca 2011 r., zwróciła szczególną uwagę na mocne strony Lublina:

1. Sposób, w jaki tytuł wniosku „Miasto w dialogu”, przeniknął każdą część koncepcji Lublina jako miasta wschodniego pogranicza Unii Europejskiej, dogodnie położonego, by wnieść większy wkład w dialog międzykulturowy, ułatwić rozprzestrzenienie się strategii europejskich i zbudować most w stronę wschodnich sąsiadów UE.

---

<sup>41</sup> *Lublin 2016 Europejska Stolica Kultury 2016 Kandydat*. [http://www.lublin.eu/images/media/1253265707\\_ESK\\_2016.pdf](http://www.lublin.eu/images/media/1253265707_ESK_2016.pdf) [12.01.2012].

<sup>42</sup> *Miasto w dialogu – 2017. Propozycja do konsultacji społecznych*. [http://kultura.lublin.eu/pi/19591\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/19591_1.pdf) [12.05.2012].

2. Długoterminową perspektywę precyzyjnie przygotowanej koncepcji, zbudowaną na inicjatywach kulturalnych, które władze miasta realizowały od kilku lat, a które sięgają poza rok 2016, z głównym planem obejmującym okres do 2020 r.
3. Wolę miasta sprostania najwyższym europejskim standardom, zamysł ujęcia wydarzenia Europejskiej Stolicy Kultury w 2016 r. jako „biletu do współczesnej Europy” i zobowiązanie do realizacji głównych elementów programu w przyszłości, bez względu na to, czy miasto dostanie tytuł, czy też nie.
4. Decydującą rolę wielu spośród młodych ludzi, szczególnie studentów zamieszkujących miasto, którą odgrywali w rozwijaniu programu kulturalnego, zainspirowaną pod znaczącym przewodnictwem artystycznym [...].
5. Szerokie wsparcie mieszkańców oraz wszystkich ciał politycznych i administracyjnych miasta, włącznie z władzami i obywatelami miast z sąsiednich państw Europy Wschodniej<sup>43</sup>.

Lublin jest miastem symbolizującym europejskie idee integracyjne, ponadnarodowe dziedzictwo demokracji i tolerancji oraz ideę dialogu kultur między Wschodem a Zachodem Europy. To idealne miejsce spotkań artystów europejskich. Jest symbolem tradycji Unii Lubelskiej oraz pamięci Holokaustu – historii, bez której zrozumienia trudno budować Europę przyszłości. Jest ponadto miastem akademickim, w którym młodzi ludzie są ważnym czynnikiem rozwoju miasta. Przede wszystkim Lublin to także stolica regionu lubelskiego, unikatowego w skali Europy, ze wspaniałą przyrodą i bogatą kulturą.

Istotnym czynnikiem w funkcjonowaniu miasta na kulturowej arenie Europy jest przekonanie, że kultura kontynentu to nie tylko nowoczesne muzea oraz imprezy kulturalne, ale przede wszystkim ludzie i ich działania, aktywność, dążenia, aspiracje, możliwości, potencjał i pragnienie rozwoju. Lublin jest miastem, w którym aktywność kulturalna jest najważniejszą sferą życia jego mieszkańców i odwiedzających go turystów. To wschodnia sceneria, która stała się przestrzenią kultury prezentowanej w sposób wieloaspektowy i wielopłaszczyznowy, tworzonej przy współudziale twórców, animatorów i odbiorców. Miasto, którego otwarte bramy zapraszają wszystkich, którzy pragną stworzyć nową jakość w kulturze oraz dokonać odkryć i osiągnąć artystycznych.

---

<sup>43</sup> *Selekcja Europejskiej Stolicy Kultury na rok 2016 w Polsce, Warszawa, 20-21 czerwca 2011r.* [http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/esk2016/Raport-ESK2016\\_PL.pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/esk2016/Raport-ESK2016_PL.pdf) [12.04.2012].

## KULTURA LUBLINA PO ROKU 2016

W 2017 r. Lublin będzie obchodził 700-lecie lokacji miasta – symbolicznego wszczęcia DNA cywilizacji europejskiej. Program „Miasto w dialogu – 2017” przygotowuje miasto do wielkiej przemiany, do integracji sztuki ze społecznym zaangażowaniem, edukacją i przedsiębiorczością. Opiera się on na czterech, analogicznych do już wcześniej wymienionych osiach tematycznych: „Pamiętanie i antycypacja”, „Wobec Wschodu”, „Kultura wiedzy” oraz „Miasto i region”. Przewodnie tematy odnoszą się do tego, co Lublin autentycznie posiada, co stanowi o jego tożsamości i wyjątkowości. Lokacja miasta z 1317 r., dokonana przez króla Władysława Łokietka, uczyniła Lublin autonomicznym europejskim podmiotem w kulturze i handlu zarówno w wymiarze regionalnym, jak i międzynarodowym. Zasadnicze jest znalezienie dla tej tradycji ciągłości i wpisanie jej we współczesny kontekst rodzącej się od nowa nowoczesnej tożsamości kulturowej europejskiego Lublina. Siedemset lat po tym wydarzeniu dzięki programowi „Miasto w dialogu – 2017” Lublin dokona drugiej, symbolicznej lokacji, ukazującej jego mieszkańców jako dojrzałą społeczność obywatelską, aktywnie zmieniającą swoje miasto, ale również i Europę.

Lublin jest miastem pamięci zarówno poprzez bogaty bagaż wydarzeń historycznych, jak i poprzez tworzoną konsekwentnie za sprawą innowacyjnych projektów artystycznych i edukacyjnych nowoczesną kulturę pamięci. Jednym z najcenniejszych zasobów miasta są liczne uczelnie wyższe, tętniące bogatym życiem intelektualnym. Wieś jest silnie obecna w życiu obywateli zarówno poprzez fakt, że duża część jego mieszkańców ma korzenie wiejskie, jak również dzięki słynnym w świecie przedsięwzięciom artystycznym, nawiązującym do kultury wiejskiej jako źródła inspiracji sztuki nowoczesnej.

Pierwszy etap programu „Miasto w dialogu – 2017” tworzy obecnie ponad 60% projektów Aplikacji Finałowej Lublina jako kandydata do tytułu ESK 2016, zgrupowanych w 13 węzłach, podzielonych na cztery osie tematyczne koordynowane przez odpowiadające im pracownie. Skomponowany został z projektów planowanych na lata 2012-2014, wybranych z Finałowej Aplikacji. Projekty te stworzyły wszystkie aktywne lubelskie podmioty kultury: instytucje samorządowe i organizacje pozarządowe, które będą ich realizatorami. Propozycja programowa jest przyczynkiem do dyskusji nad kształtem programu kulturalnego obchodów 700-lecia Lublina. Zakłada zarówno rozwój i wsparcie istniejących festiwali, wydarzeń i inicjatyw kultu-

ralnych, jak i otwarcie na nowe, innowacyjne projekty, zgodne z dynamiką życia kulturalnego.

Dla przyszłości Lublina – miasta, które „postawiło na kulturę” – decydujący będzie kierunek, w którym owa kultura podąży. Dla społeczności, które stawiają na kulturę jako istotny czynnik rozwoju, kluczowe staje się pytanie: jaka kultura?. W świecie pojawiają się w tej dziedzinie fascynujące idee i projekty, angażujące najlepsze umysły i najlepszych artystów. Dlatego stawiając pytanie, jaka kultura, miasto kładzie nacisk na jej jakość artystyczną oraz innowacyjność i dalekosiężność wizji.

Lublin nie jest miastem wielkim i nie szuka dla siebie wzorów życia w wielomilionowych metropoliach. I to właśnie czyni go miastem przyszłości. Jeżeli kulturze lubelskiej udałooby się zrealizować i utrzymać kierunek wypracowywany w procesie budowania programu „Miasto w dialogu – 2017”, to w przyszłości byłoby to miasto, które można w całości ogarnąć wspólnym wielkim przedsięwzięciem, dającym mieszkańcom poczucie przynależności do wspólnoty obywateli .

#### PODSUMOWANIE

ESK zajmuje wyjątkową pozycję wśród innych inicjatyw Unii Europejskiej. Służy przede wszystkim rozwojowi kultury i sztuki oraz utrwała wartości cywilizacji europejskiej odnoszące się do kulturotwórczej roli miast. Adresatami programu są zarówno środowiska osób i grup wykształconych politycznie czy gospodarczo, jak i mieszkańcy UE stanowiący o tożsamości kulturowej. Program utrwała idee Europy regionów i wzmacnia poczucie tożsamości regionalnej. Świadczy o symbolicznym otwieraniu się Wspólnoty na nowe kraje członkowskie i nowe przestrzenie kulturowego dziedzictwa Europy. Często służy wyrównywaniu różnic między krajami i społeczeństwami europejskimi, dając wyraz praktycznego wymiaru zasady równości w korzystaniu z praw i przywilejów przez obywateli Europy. Program ESK stymuluje ponadto rozwój międzynarodowej współpracy kulturalnej i jednoczy mieszkańców wokół wspólnych wartości i wyzwań. Przyczynia się do wzrostu spójności społecznej oraz stanowi czynnik sprzyjający ekonomicznemu rozwojowi miast i wzbogacaniu ich infrastrukturalnego potencjału. Jest realną szansą na wykreowanie nowej tożsamości i rozwój miasta. Daje poparcie aktywnemu włączaniu się w sieć międzynarodowych centrów kultury i artystycznej wymiany.

Lublin jest jednym z miejsc, o których mawia się, że mają swoją duszę lub duchowość – *genius loci*. Jest skarbnicą dzieł sztuki, obiektów za- bytkowych i pamiątek historii. Nad miastem góruje Zamek Lubelski, a u jego stóp tworzą najwybitniejsi artyści. Tutaj spotykają się poeci z całego niemal świata, debatuja naukowcy na międzynarodowych konferencjach i sympozjach. Miasto oferuje wyjątkowo bogaty wachlarz imprez kulturalnych i artystycznych. Istotnym czynnikiem w funkcjonowaniu miasta na kulturowej arenie Europy jest przekonanie, że kultura Europy to nie tylko nowoczesne muzea i wielkie festiwale, ale przede wszystkim ludzie i ich działania, aktywność, dążenia, aspiracje, możliwości, potencjał i pragnienie rozwoju. Według tej zasady żyje Lublin. Kultura wznosi się ponad doczesność – ekonomię, politykę, zmieniającą się koniunkturę w gospodarce. Miasto chce świadczyć o wyższości nauki, moralności, sztuki i religii w ludzkim życiu. Przez lata starań o tytuł ESK 2016 mieszkańcy oraz władze Lublina udowodnili, że wspólnymi siłami, walcząc o wspólne, jakże cenne dobro, można uczynić z powszechnie okrzykniętego „ubogim Wschodem” miasta centrum europejskiej kultury. Duch miejsca – *genius loci* – obecny jest w każdej dziedzinie życia mieszkańców Lublina. Tradycja dialogu, wymiany kulturalnej i współpracy międzykulturowej stanowi obecnie jedno z priorytetowych założeń polityki kulturalnej miasta. Dziś zasadniczym celem miasta jest znalezienie dla tej tradycji ciągłości i wpisanie jej we współczesny kontekst rodzącej się od nowa nowoczesnej tożsamości kulturowej Lublina.

#### BIBLIOGRAFIA

- Bagby P.: Pojęcie kultury. Warszawa: Wydawnictwa UW 1998.
- Baldwin E.: Wstęp do kulturoznawstwa. Poznań: PWN 2007.
- Bieniecki M.: Lublin – miasto które prowadzi spójną politykę integracyjną. <http://www.biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/33-january-2012/lublin-miasto-ktore-prowadzi-spojna-polityke-integracyjna>. [20.08.2012].
- Bronkiewicz J.: Polityka kulturalna miast rozwija gospodarke. [http://samorząd.infor.pl/temat\\_dnia/artykuly/387769,polityka\\_kulturalna\\_miast\\_rozwija\\_gospodarke.html](http://samorząd.infor.pl/temat_dnia/artykuly/387769,polityka_kulturalna_miast_rozwija_gospodarke.html) [20.08.2012].
- Czarnowski S.: Kultura. Warszawa: Wydawnictwa UW 1998.
- Europejski wymiar Lublina jako kandydata do tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016, [http://kultura.lublin.eu/pi/11714\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/11714_1.pdf) [11.01.2012].
- Florida R.: Narodziny klasy kreatywnej. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury 2010.
- Gierat-Bieroń B.: Kultura w mieście. <http://www.institutobywatelski.pl/4321/lupa-institutu/kultura-w-miescie> [13.08.2012].
- Grad J., Kaczmarek U.: Organizacja i upowszechnianie kultury w Polsce. Zmiany modelu. Poznań: WN UAM 2005.



- Kł o s k o w s k a A.: Socjologia kultury. Warszawa: PWN 1983.
- Konkluzja Rady z 24 maja 2007 w sprawie sektora kultury i sektorów kreatywnych w osiąganiu celów lizbońskich, Dz. U. C 311/7, 21.12.2007. Por.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ> [19.11.2011].
- LUBLIN Europejska Stolica Kultury 2016. [http://kultura.lublin.eu/pi/17772\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/17772_1.pdf) [20.08.2012].
- Lublin 2016 Europejska Stolica Kultury 2016 Kandydat. [http://www.lublin.eu/images/media/1253265707\\_ESK\\_2016.pdf](http://www.lublin.eu/images/media/1253265707_ESK_2016.pdf) [12.01.2012].
- Lublin najbardziej medialnym kandydatem do ESK 2016. <http://www.kurierlubelski.pl/artykul/382758,lublin-najbardziej-medialnym-kandydatem-do-esk-2016,id,t.html> [12.01.2012].
- Miasto w dialogu – 2017. Propozycja do konsultacji społecznych. [http://kultura.lublin.eu/pi/19591\\_1.pdf](http://kultura.lublin.eu/pi/19591_1.pdf) [12.05.2012].
- PAP. Warszawa. Minister Zdrojewski w Sejmie o polityce kulturalnej państw. <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/86435.html>. [31.03.2012].
- Powszechna Encyklopedia Filozofii. Kultura. Hasło: Kultura <http://www.ptta.pl/pef/pdf/k/kultura.pdf> [25.03.2012].
- Rozwód K.: Opracowanie założeń projektu Lublin 2016 – Europejska Stolica Kultury. Lublin: Urząd Miasta Lublin 2008.
- Selekcja Europejskiej Stolicy Kultur na rok 2016 w Polsce. Warszawa, 20-21 czerwca 2011 r. [http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/esk2016/Raport-ESK2016\\_PL.pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/esk2016/Raport-ESK2016_PL.pdf) [12.04.2012].
- Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020. [http://www.federacja-ngo.pl/konsultacje/pix/users/file/AA\\_Strategia\\_Kulturalna/Rozdzia%C5%82\\_II\\_Za%C5%82o%C5%BCenia\\_do\\_strategii.pdf](http://www.federacja-ngo.pl/konsultacje/pix/users/file/AA_Strategia_Kulturalna/Rozdzia%C5%82_II_Za%C5%82o%C5%BCenia_do_strategii.pdf) [20.08.2012].
- T h r o s b y D.: Ekonomia i kultura. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury 2010.
- T y l o r E.B.: Cywilizacja pierwotna, badania rozwoju mitologii, filozofii, wiary, mowy, sztuki i zwyczajów. Przeł. Z.A. Kowerska. T. 1. Warszawa: Wydawnictwo „Głosu” 1986.
- W n u k - L i p i ń s k i E.: Rozumienie kultury, Szkice socjologiczne. Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ 1979.
- Zainwestuj w Lublinie – naprawdę warto! [http://www.lublin.eu/Zainwestuj\\_w\\_Lublinie\\_naprawde\\_warto\\_-1-268.html](http://www.lublin.eu/Zainwestuj_w_Lublinie_naprawde_warto_-1-268.html) [13.08.2012].

CULTURAL POLICY OF LUBLIN  
IN THE LIGHT OF EFFORTS FOR THE TITLE  
OF EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE 2016

Summary

The purpose of this article is to present the role and importance of culture of Lublin over several years of effort for the title of European Capital of Culture 2016. In addition, to show the main objectives of the cultural policy of the city. Despite the defeat, Lublin presented the range of cultural values of Eastern Poland. Visually showed the involvement of the city and its citizens in the creation of a new quality in the field of culture. These features have been highlighted in Lublin, which set it apart from most developing economically western cities. University character, openness to other cultures, dialogue, exchange, aspirations — all decide about European dimension of Lublin. The city that managed all the material resources of the cultural space in organizing a number of events, does not give up despite defeat efforts of the above-mentioned title. Year 2017 — seven hundredth anniversary of granting civic rights is the year in which all the assumptions of the contest Final Application ECOC 2016 should fulfil. Culture is considered to be the backbone of the development of modern cities. Today, the development provides primarily social capital, that is, the quality of “what is between us.” An important factor in the

formation of cultural identity is the attitude of the citizens of the city of Lublin. Students, artists, an increasing number of tourists. Their lives, passions, have an impact on the shape of this place. Lublin is one of the places, that is said to have soul and spirit—*genius loci*. Old buildings, forgotten alleys—all this affects the quality of perception of the city. A number of cultural events, including held for three years, juggling performance “Karnawał Sztuk-Mistrzów” (“Carnaval of Magicians”—in Polish “Sztuk-Mistrzów” is word game: “of Masters of Arts”), annually attracts thousands of spectators from across the country and artists from abroad. *Genius loci* old rule still applies. The city must have “something.” It must be original and have the characteristics of authenticity. The article uses analytical and descriptive method.

*Summarised by Aneta Scherer*

**Słowa kluczowe:** Lublin, Europejska Stolica Kultury 2016, genius loci, Miasto w dialogu, kultura, polityka kulturalna.

**Key words:** Lublin, European Capital of Culture 2016, genius loci, City of dialogue, culture, cultural policy.